

7. Aritmetički sklopovi

Sadržaj predavanja

- **aritmetički sklopovi**
- binarno zbrajalo
- zbrajanje u kodu
- binarno oduzimanje
- binarno množenje
- sklop za posmak

Aritmetički sklopovi

- značajna funkcija digitalnog sustava
~ "obrada podataka", tj. obavljanje *aritmetičkih* i *logičkih* operacija:
- važni podsustav
~ *procesor*:
 - ALU: obavljanje operacija nad
 - cijelim brojevima (engl. integers)
 - miješanim (racionalnim) brojevima
 - glavni registri
 - upravljačka jedinica
- algoritmi digitalne aritmetike

Aritmetički sklopovi

- "radni" dio procesora
 - ~ *aritmetičko-logička jedinica*, ALU
(engl. Arithmetic-Logic Unit):
 - osnovna izvedba
 - ~ operacije nad cijelim brojevima
 - građa ALU:
 - binarno zbrajalo
 - ~ zbrajanje, oduzimanje, množenje, dijeljenje
 - jedinica za logičke operacije
 - ~ I, ILI, NE, EX-ILI
 - sklop za posmak
 - ~ množenje, dijeljenje

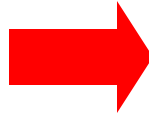
Sadržaj predavanja

- aritmetički sklopovi
- **binarno zbrajalo**
 - **poluzbrajalo**
 - **potpuno zbrajalo**
 - **više-bitno paralelno zbrajalo**
 - **izdvojeno generiranje prijenosa**
 - **MSI izvedbe**
 - **akumulator**
- zbrajanje u kodu
- binarno oduzimanje
- binarno množenje
- sklop za posmak

Binarno zbrajalo

- osnovni algoritam *binarnog* zbrajanja
~ zbrajanje *dva* bita

$b_i \backslash a_i$	0	1
0	0	1
1	1	10

A_i	B_i	2^1	2^0
C_i	S_i		
0	0	0	0
0	1	0	1
1	0	0	1
1	1	1	0

$$S_i = A_i \bar{B}_i + \bar{A}_i B_i = A_i \oplus B_i$$

$$C_i = A_i \cdot B_i$$

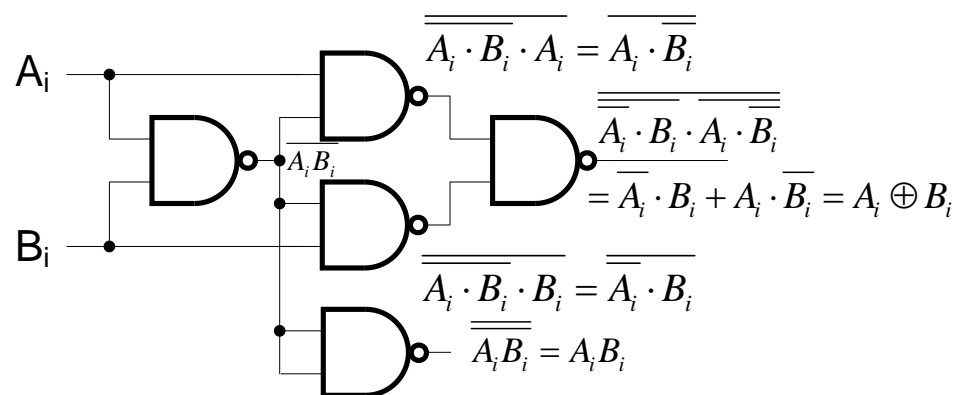
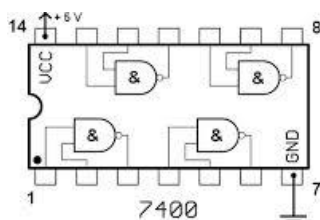
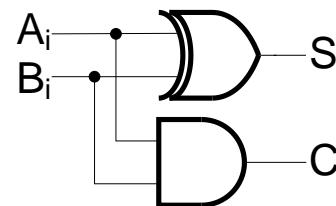
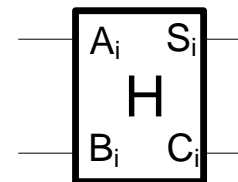
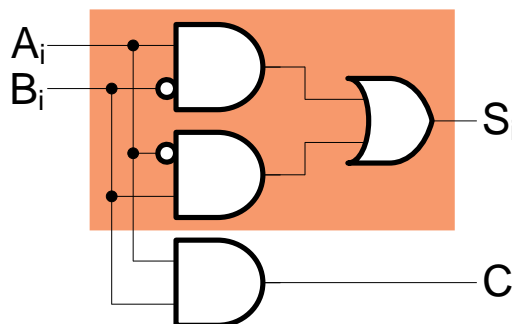
Binarno zbrajalo

- sklopovska izvedba zbrajanja dva bita
 \sim *poluzbrajalo* (engl. half-adder)

$$S_i = A_i \bar{B}_i + \bar{A}_i B_i$$

$$= A_i \oplus B_i$$

$$C_i = A_i \cdot B_i$$

Binarno zbrajalo

- zbrajanje s prijenosom
~ zbrajanje *tri* bita

A_i	B_i	C_{i-1}	S_i	C_i
0	0	0	0	0
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	1

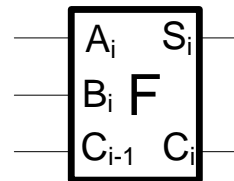
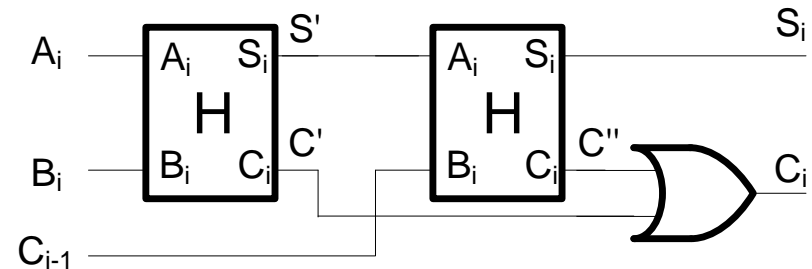
$$\begin{aligned} S_i &= \sum (1,2,4,7) \\ &= \overline{A_i} \overline{B_i} C_{i-1} + \overline{A_i} B_i \overline{C_{i-1}} + A_i \overline{B_i} \overline{C_{i-1}} + A_i B_i C_{i-1} \\ &= (\overline{A_i} \overline{B_i} + A_i B_i) \cdot C_{i-1} + (\overline{A_i} B_i + A_i \overline{B_i}) \cdot \overline{C_{i-1}} \\ &= A_i \oplus B_i \cdot C_{i-1} + (A_i \oplus B_i) \cdot \overline{C_{i-1}} \\ &= (A_i \oplus B_i) \oplus C_{i-1} \\ &= A_i \oplus B_i \oplus C_{i-1} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} C_i &= \sum (3,5,6,7) \\ &= \overline{A_i} B_i C_{i-1} + A_i \overline{B_i} C_{i-1} + A_i B_i \overline{C_{i-1}} + A_i B_i C_{i-1} \\ &= (\overline{A_i} B_i + A_i \overline{B_i}) \cdot C_{i-1} + A_i B_i \\ &= (A_i \oplus B_i) \cdot C_{i-1} + A_i B_i \end{aligned}$$

Binarno zbrajalo

- sklopovska izvedba zbrajanja tri bita
~ *potpuno zbrajalo* (engl. full-adder):
kaskadiranje dva poluzbrajala!

$$\begin{aligned} S' &= A_i \oplus B_i \\ C' &= A_i \cdot B_i \\ \hline S_i &= S' \oplus C_{i-1} \\ C_i &= S' \cdot C_{i-1} + C' \\ &= C'' + C' \end{aligned}$$

Binarno zbrajalo

- VHDL *ponašajni* model potpunog zbrajala

```
library ieee;
use ieee.std_logic_1164.all;

entity potpunoZbrajalo is
  port (a, b, cin: in std_logic;
        s, cout: out std_logic);
end potpunoZbrajalo;

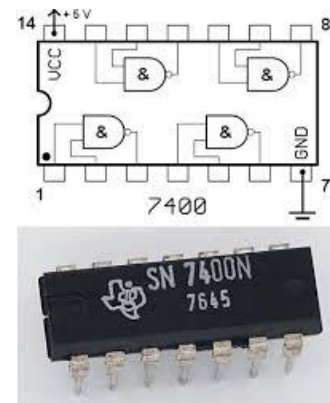
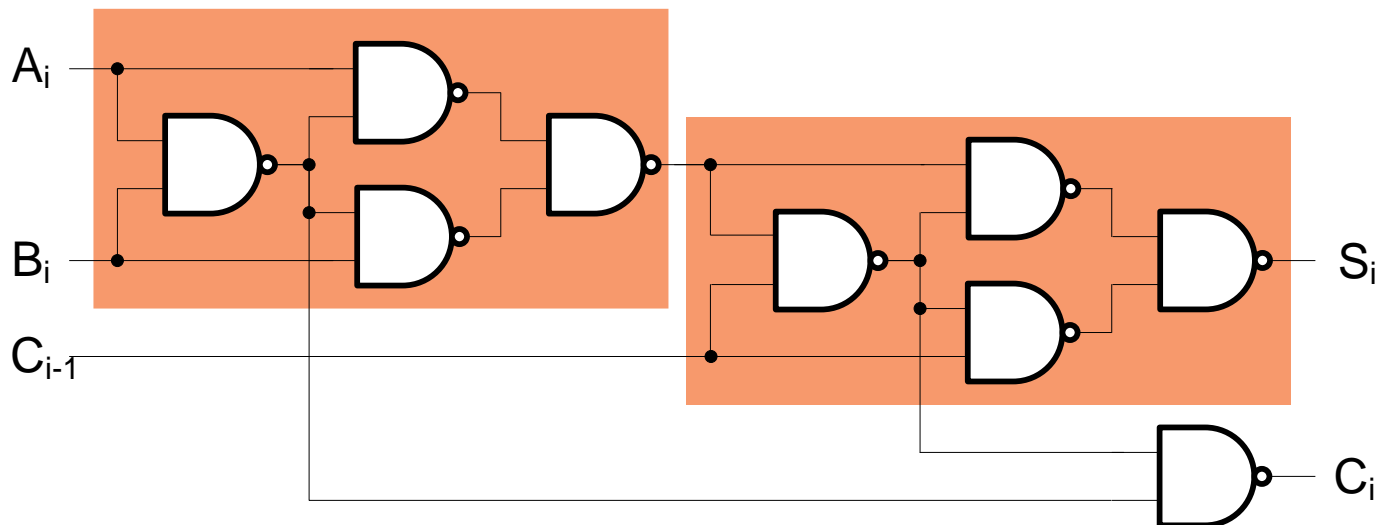
architecture ponasajna of potpunoZbrajalo is
  begin
    s <= a xor b xor cin;
    cout <= (a and b) or (a and cin) or (b and cin);
  end ponasajna;
```

Binarno zbrajalo

- izvedba potpunog zbrajala samo sklopovima NI s 2 ulaza:
- C_i samo jednim dodatnim NI s 2 ulaza:

$$C_i = \overline{\overline{(A_i \oplus B_i)} \cdot C_{i-1} \cdot A_i B_i}$$
$$= (A_i \oplus B_i) \cdot C_{i-1} + A_i B_i$$

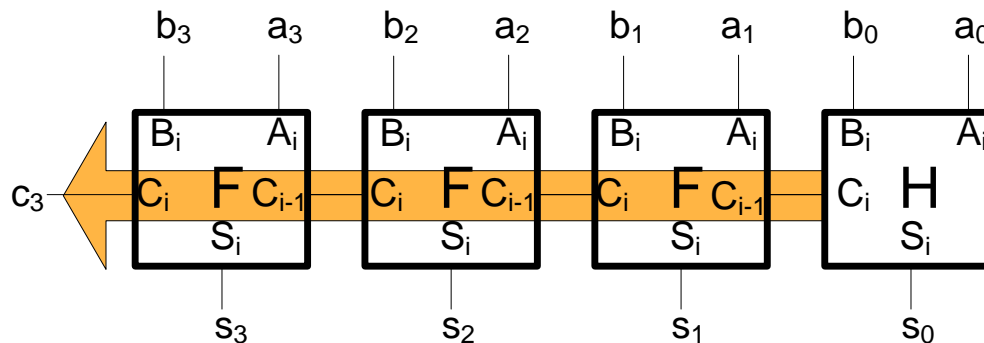
- ukupni broj sklopova NI s 2 ulaza: $2 \times 4 + 1 = 9$

Binarno zbrajalo

- zbrajanje *više-bitnih* brojeva
~ *iteriranje* (jednobitnih) potpunih zbrajala:
 - iteriranje u prostoru
 - *paralelno* izvršavanje operacije zbrajanja
 - ipak se prijenos širi "serijski" (engl. ripple carry)
 - a_0 PLUS b_0
~ potpuno zbrajalo (uz $C_{i-1} = 0$)

Primjer: 4-bitno potpuno zbrajalo

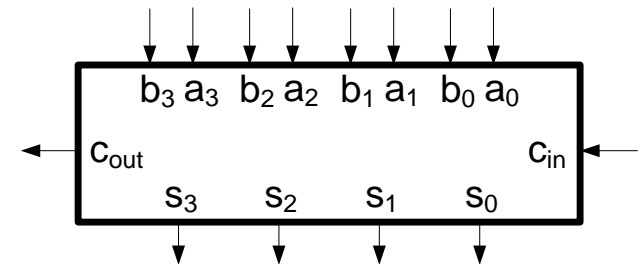
Binarno zbrajalo

- VHDL *strukturni* model n -bitnog zbrajala
 - općeniti model koji pozivom s $n = 4$ generira 4-bitni modul (parametar definiran s **generic**)
 - naredba **generate** generira n primjeraka komponente

```
library ieee;
use ieee.std_logic_1164.all;

entity nBitZbrajalo is
    generic (n: positive);
    port (a, b: in std_logic_vector(n-1 downto 0);
          cin: in std_logic;
          s: out std_logic_vector(n-1 downto 0);
          cout: out std_logic);
end nBitZbrajalo;

architecture strukturna of nBitZbrajalo is
    signal carries: std_logic_vector(n downto 0);
    begin
        carries(0) <= cin;
        zbrajala: for i in 0 to n-1 generate
            begin
                zbrajalo: entity work.potpunoZbrajalo
                    port map (a(i), b(i), carries(i), s(i), carries(i+1));
            end generate;
        cout <= carries(n);
    end strukturna;
```


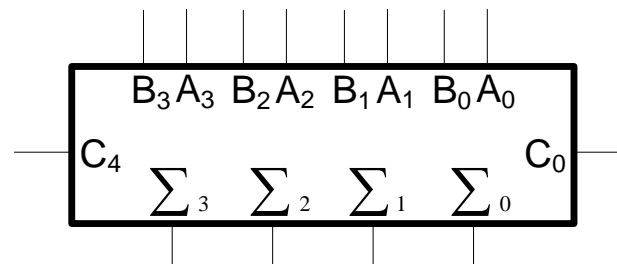
Binarno zbrajalo

- *više-bitno* paralelno zbrajalo
~ MSI modul (obično 4-bitni)
 - mogućnost kaskadiranja
~ ostvarivanje n -bitnih ($n > 4$) zbrajala
 - tipični primjer: 7483 (TTL, serija 74)

$$A = A_3 A_2 A_1 A_0$$

$$B = B_3 B_2 B_1 B_0$$

$$S = \Sigma_3 \Sigma_2 \Sigma_1 \Sigma_0$$

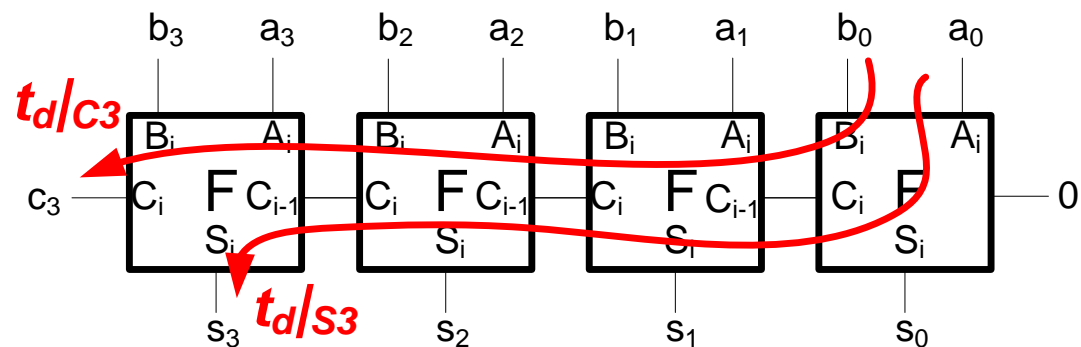

Binarno zbrajalo

- višebitno paralelno zbrajalo
~ *usporavanje* rada zbog
serijskog rasprostiranje prijenosa:
- za računanje S_i potreban C_{i-1} , $i = 1, \dots, n-1$
- najviše vremena treba za računanje S_{n-1} , C_{n-1}
- za 4-bitno paralelno zbrajalo:

$$t_d|_{S3} = 3 \cdot t_d|_C + 1 \cdot t_d|_S$$

$$t_d|_{C3} = 4 \cdot t_d|_C$$

Binarno zbrajalo

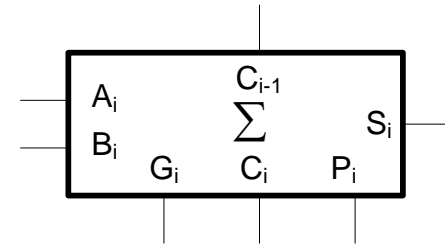
- rješenje problema *serijskog* rasprostiranja prijenosa *izdvojenim* generiranjem prijenosa:

$$C_i = A_i B_i + (A_i \oplus B_i) \cdot C_{i-1}$$

$$= G_i + P_i \cdot C_{i-1}$$

$$G_i = A_i B_i$$

$$P_i = A_i \oplus B_i$$

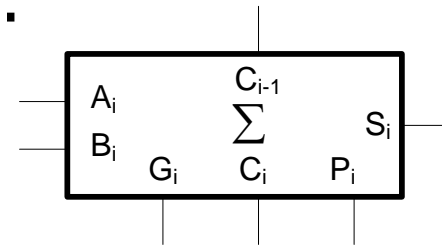

- G_i : *generirajući član* (engl. generate)
 $G_i = 1 \Rightarrow C_i = 1$ (bez obzira na $C_{i-1} \cdot (A_i \oplus B_i)$)
 $\sim G_i$ "generira" prijenos
- P_i : *propagirajući član* (engl. propagate)
 $P_i = 1 \Rightarrow C_i = C_{i-1}$
 $\sim P_i$ "propagira" prijenos s prethodnog bita

Binarno zbrajalo

- *izdvojeno generiranje prijenosa*, CLA (engl. carry look-ahead):
 - za i -ti bit u n -bitnom paralelnom zbrajalu:

$$C_i = G_i + P_i \cdot C_{i-1}$$

- prvih nekoliko prijenosa: npr. za 4-bita

$$C_0 = G_0 \text{ jer je } C_{-1} = 0$$

$$C_1 = G_1 + P_1 \cdot C_0 = G_1 + G_0 \cdot P_1$$

$$C_2 = G_2 + P_2 \cdot C_1 = G_2 + G_1 \cdot P_2 + G_0 \cdot P_2 \cdot P_1$$

$$C_3 = G_3 + P_3 \cdot C_2 = G_3 + G_2 \cdot P_3 + G_1 \cdot P_3 \cdot P_2 + G_0 \cdot P_3 \cdot P_2 \cdot P_1$$

- razvoj za i -ti bit:

$$C_i = G_i + G_{i-1} \cdot P_i + G_{i-2} \cdot P_i \cdot P_{i-1} + \dots + G_0 \cdot P_i \cdot P_{i-1} \cdot \dots \cdot P_2 \cdot P_1$$

Binarno zbrajalo

- izdvojeno generiranje prijenosa ostvareno *sklopom drugog reda* (tipa ILI-I) $\forall C_i$:

$$C_i = G_i + G_{i-1} \cdot P_i + G_{i-2} \cdot P_i \cdot P_{i-1} + \dots + G_0 \cdot P_i \cdot P_{i-1} \cdot \dots \cdot P_2 \cdot P_1$$

- kašnjenje pri generiranju C_i : $2 \cdot t_{\text{dls}}$
- uračunati t_d za generiranje G_i i P_i : još $2 \cdot t_{\text{dls}}$
- sveukupno kašnjenje: $4 \cdot t_{\text{dls}}$

Binarno zbrajalo

- "malo drugačije" ostvarivanje C_i
 \sim *manje* kašnjenje pri generiranju C_i :

$$2 \cdot t_{\text{dls}} + t_{\text{dls}} = 3 \cdot t_{\text{dls}}$$

$$C_i = A_i B_i + (A_i \oplus B_i) \cdot C_{i-1}$$

$$= A_i B_i + \overline{A_i} B_i C_{i-1} + A_i \overline{B_i} C_{i-1}$$

$$= A_i B_i + (A_i B_i C_{i-1} + \overline{A_i} B_i C_{i-1}) + (A_i B_i C_{i-1} + A_i \overline{B_i} C_{i-1})$$

$$= A_i B_i + B_i C_{i-1} + A_i C_{i-1}$$

$$= A_i B_i + (A_i + B_i) \cdot C_{i-1}$$

$$G_i = A_i B_i$$

$$P_i = A_i + B_i$$

umjesto $P_i = A_i \oplus B_i$

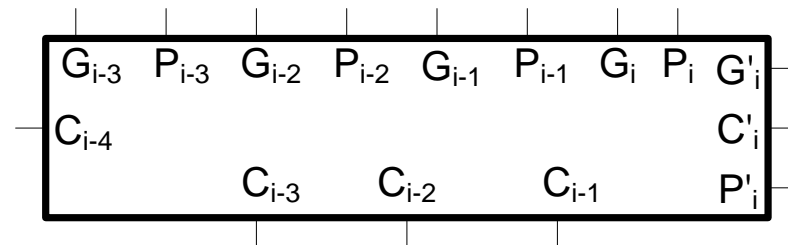
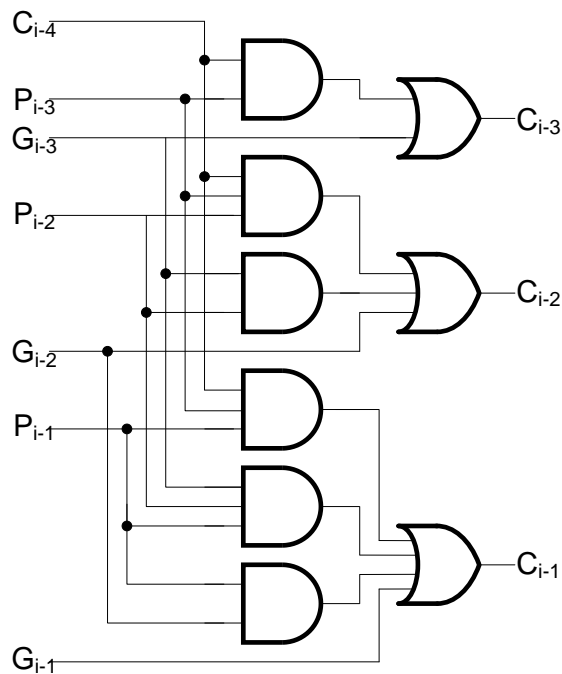

Binarno zbrajalo

- MSI modul za izdvojeno generiranje prijenosa
~ tipično 4-bitne komponente:
 - tehnološki problemi u ostvarenju I sklopova s (pre)velikim brojem ulaza!
~ *kaskadiranje* izdvojenog generiranja prijenosa za manji broj bitova:
 - broj bitova zbrajala ↗ → kašnjenje ↗
 - i dalje postoji kašnjenje, ali ono *ne raste toliko brzo* kao kod zbrajala sa serijskim prijenosom!

Binarno zbrajalo

- MSI sklop za izdvojeno generiranje prijenosa* (engl. carry look-ahead generator, CLA generator), 74182:

$$C_{i-4} = G_{i-4}$$

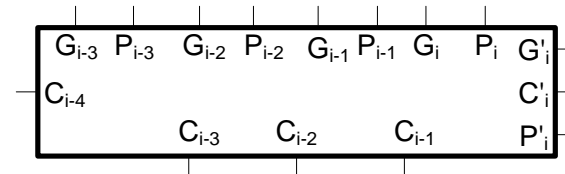
$$C_{i-3} = G_{i-3} + G_{i-4} \cdot P_{i-3}$$

$$C_{i-2} = G_{i-2} + G_{i-3} \cdot P_{i-2} + G_{i-4} \cdot P_{i-3} \cdot P_{i-2}$$

$$C_{i-1} = G_{i-1} + G_{i-2} \cdot P_{i-1} + G_{i-3} \cdot P_{i-1} \cdot P_{i-2} + G_{i-4} \cdot P_{i-1} \cdot P_{i-2} \cdot P_{i-3}$$

Binarno zbrajalo

- kaskadiranje* MSI sklopova
za izdvojeno generiranje prijenosa
 $\sim P'_i, G'_i$: izlazi za kaskadiranje

$$C'_i = (G_i + G_{i-1} \cdot P_i + G_{i-2} \cdot P_i \cdot P_{i-1} + G_{i-3} \cdot P_i \cdot P_{i-1} \cdot P_{i-2}) \\ + G_{i-4} \cdot (P_i \cdot P_{i-1} \cdot P_{i-2} \cdot P_{i-3})$$

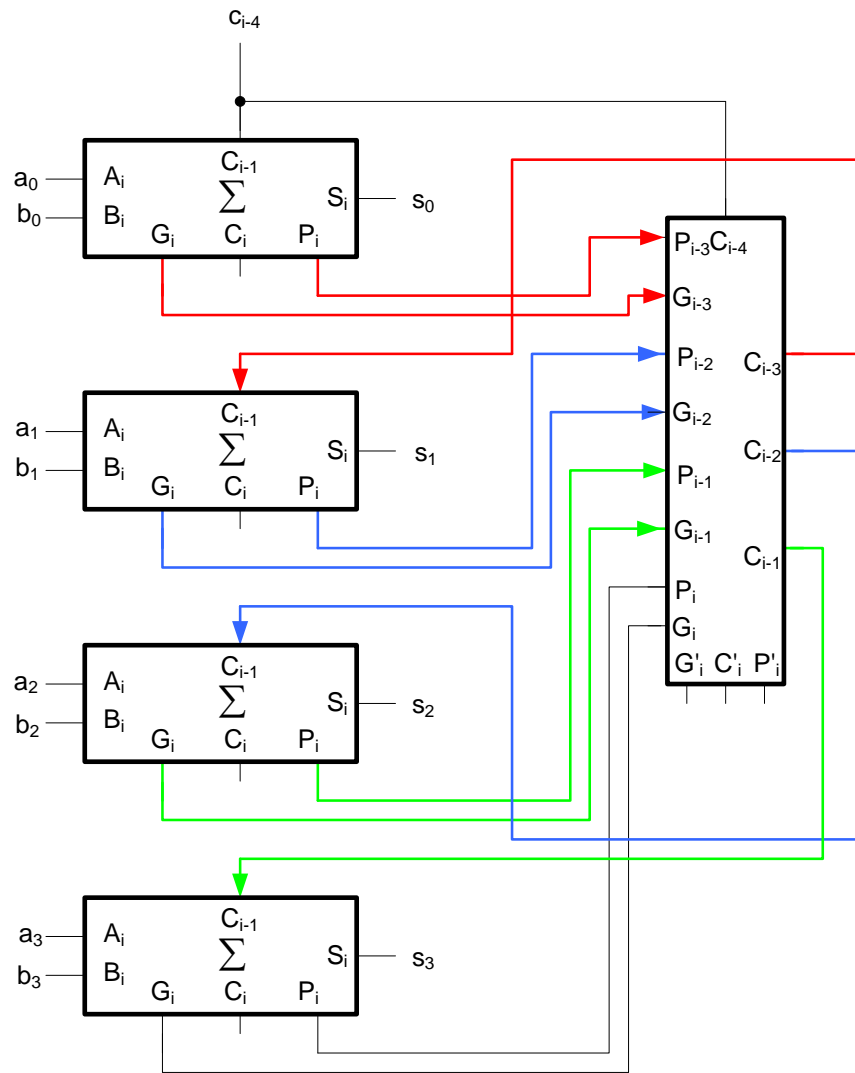
$$C'_i = G'_i + C_{i-4} \cdot P'_i$$

$$P'_i = P_i \cdot P_{i-1} \cdot P_{i-2} \cdot P_{i-3}$$

$$G'_i = G_i + G_{i-1} \cdot P_i + G_{i-2} \cdot P_i \cdot P_{i-1} + G_{i-3} \cdot P_i \cdot P_{i-1} \cdot P_{i-2}$$

Binarno zbrajalo

Primjer: zbrajanje
4-bitnih brojeva
s izdvojenim
generiranjem
prijenosa

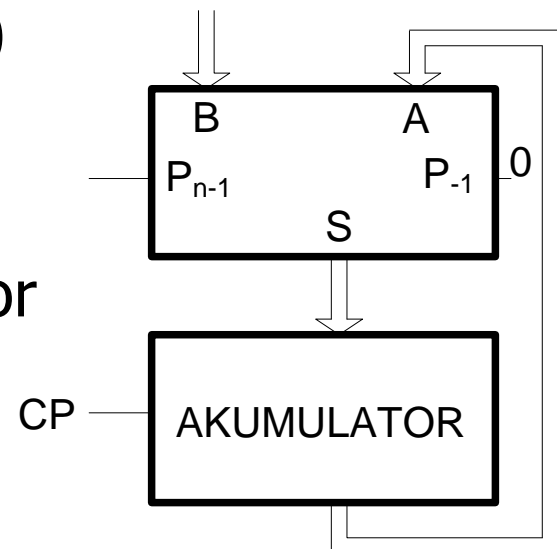
Akumulator

- zbroj *više* n -bitnih brojeva
~ *pribrajanje* parcijalnoj sumi = "*akumuliranje*"

$$S = x_0 + x_1 + x_2 + \dots + x_i + \dots$$

$$= (\dots(\dots(((0) + x_0) + x_1) + x_2) + \dots + x_i) + \dots)$$

- uobičajena situacija u računalima
- mora postojati registar za parcijalnu sumu
~ *akumulator* (engl. accumulator)
 - značajni element
arhitekture procesora
 - paralelno zbrajalo + akumulator
= (primitivna) ALU

Sadržaj predavanja

- aritmetički sklopovi
- binarno zbrajalo
- **zbrajanje u kodu**
 - **BCD zbrajanje**
 - **BCD zbrajalo**
- binarno oduzimanje
- binarno množenje
- sklop za posmak

Zbrajanje u kodu

- BCD kod
 - ~ zanimljiv za ljudsku upotrebu (prikaz brojeva!):
 - zbrajanje "BCD znamenki" = ?
 - ~ zbrajanje (4-bitnih) kodnih riječi BCD koda
 - primijeniti *binarno* zbrajalo
 - ~ "ekonomičnost" sklopovlja (standardni modul!)
 - eventualna korekcija rezultata:
 - izbjeci zabranjene kombinacije (1010÷1111)
 - ispravno riješiti pitanje (aritmetičkog) *preljeva*

Zbrajanje u kodu

- analiza BCD zbrajanja
~ 3 mogućnosti u ovisnosti o sumi:
 - suma < 10
~ OK
 - $10 \leq \text{suma} \leq 15$
~ generirati ispravnu BCD znamenku + BCD prijenos
 - suma > 15
~ generirati ispravnu BCD znamenku + BCD prijenos

$$\begin{array}{rcl} 5 & \equiv & 0 \ 1 \ 0 \ 1 \\ + \ 3 & \equiv & 0 \ 0 \ 1 \ 1 \\ \hline 8 & \equiv & 1 \ 0 \ 0 \ 0 \\ \text{OK!} \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl} 5 & \equiv & 0 \ 1 \ 0 \ 1 \\ + \ 8 & \equiv & 1 \ 0 \ 0 \ 0 \\ \hline 1 \ 3 & \equiv & 1 \ 1 \ 0 \ 1 \\ \text{suma:} & & 3 \\ \text{prijenos:} & & 1 \end{array}$$

očekuje se BCD rezultat
(2 BCD znamenke)

1 0011

$$\begin{array}{rcl} 9 & \equiv & 1 \ 0 \ 0 \ 1 \\ + \ 8 & \equiv & 1 \ 0 \ 0 \ 0 \\ \hline 1 \ 7 & \equiv & 1 \ 0 \ 0 \ 0 \ 1 \\ \text{suma:} & & 7 \\ \text{prijenos:} & & 1 \\ \text{postoji preljev!} \end{array}$$

1 0111

Zbrajanje u kodu

- rezultat binarnog zbrajanja neispravan u kontekstu BCD koda

~ *korekcija* :

- oduzeti $10_{10} = 1010_2$
- uz 4-bitni prikaz (kongruencija!): $-10 = -16 + 6$
~ oduzimanje 10 \equiv pribrajanje 6

$$\begin{array}{rcl} 5 & \equiv & 0 \ 1 \ 0 \ 1 \\ + \ 8 & \equiv & + \ 1 \ 0 \ 0 \ 0 \\ \hline 13 & \equiv & 1 \ 1 \ 0 \ 1 \\ & & + \ 0 \ 1 \ 1 \ 0 \\ & & \hline & & 1 \ 0 \ 0 \ 1 \ 1 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl} 9 & \equiv & 1 \ 0 \ 0 \ 1 \\ + \ 8 & \equiv & + \ 1 \ 0 \ 0 \ 0 \\ \hline 17 & \equiv & 1 \ 0 \ 0 \ 0 \ 1 \\ & & + \ 0 \ 1 \ 1 \ 0 \\ & & \hline & & 1 \ 0 \ 1 \ 1 \ 1 \end{array}$$

- detektirati potrebu za provođenjem korekcije!
~ (parcijalna suma *nije* kodna riječ)
ILI (parcijalna suma > 15 : dogodio se *preljev*!)

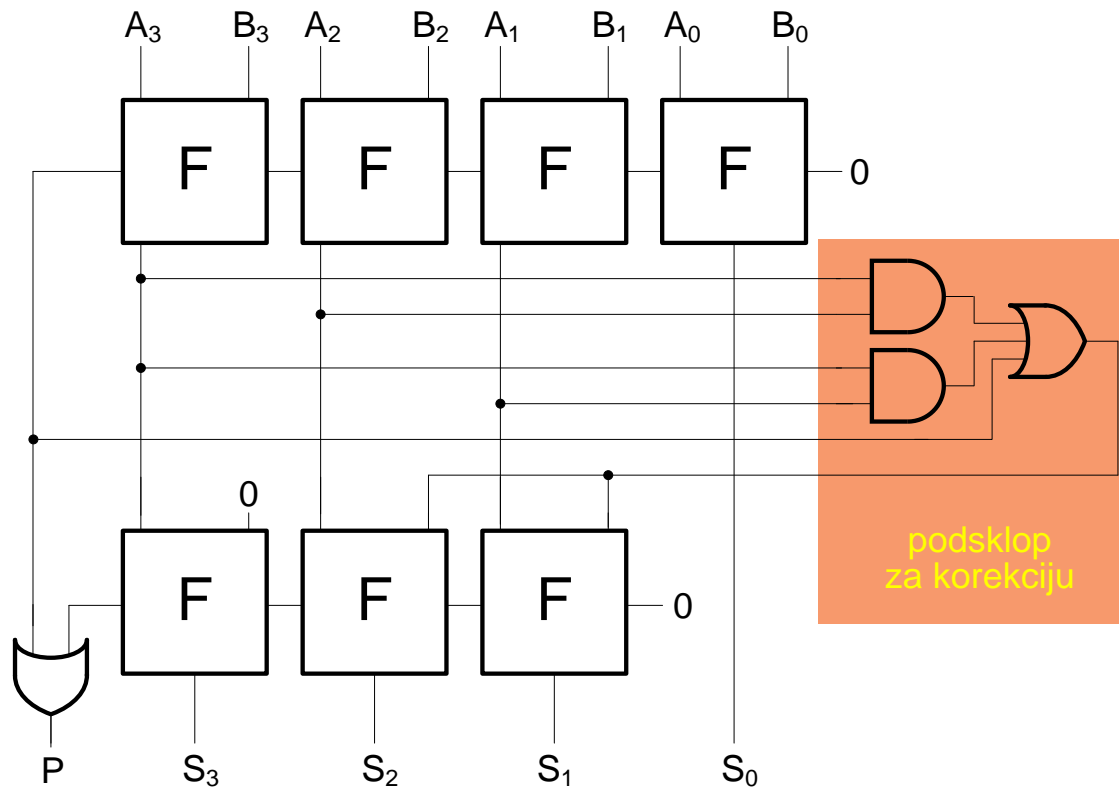
Zbrajanje u kodu

- neformalni algoritam:
 - zbrojiti "BCD znamenke" (kodne riječi BCD koda) kao binarne brojeve
 - **if** (preljev = 0) **and** (suma = kodna riječ iz BCD) **then** rezultat je ispravan
else pribrojiti $6_{10} = 0110_2$
- sklopovski:
$$korekcija = S_3 \cdot (S_2 + S_1) + C_3$$

Zbrajanje u kodu

- sklop BCD zbrajala:

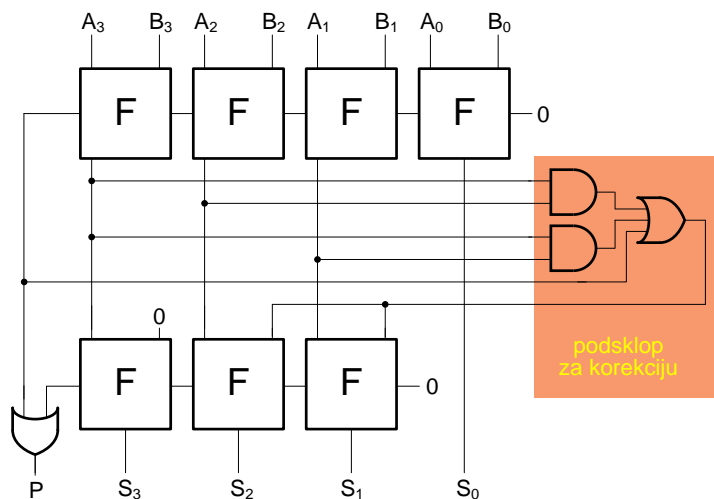

Zbrajanje u kodu

Zadatak: nacrtati sklop za zbrajanje dva 4-znamenkasta BCD broja (uputa: na raspolaganju su moduli 1-znamenkastog BCD zbrajala)

Zbrajanje u kodu

- VHDL *strukturni* model BCD zbrajala


```
library ieee;  
use ieee.std_logic_1164.all;  
  
entity BCDZbrajalo is  
    port (a, b: in std_logic_vector(3 downto 0);  
          s:   out std_logic_vector(3 downto 0);  
          P:   out std_logic);  
end BCDZbrajalo;
```


[illegible]

Sadržaj predavanja

- binarno zbrajalo
- zbrajanje u kodu
- **binarno oduzimanje**
 - **potpuno odbijalo**
 - **odbijalo s 2 komplementom**
- binarno množenje
- sklop za posmak

Binarno oduzimanje

- potpuno odbijalo* na način potpunog zbrajala:

A_i	B_i	C_{i-1}	D_i	C_i
0	0	0	0	0
0	0	1	1	1
0	1	0	1	1
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	0
1	1	0	0	0
1	1	1	1	1

$$D_i = S_i = \sum (1,2,4,7) = A_i \oplus B_i \oplus C_{i-1}$$

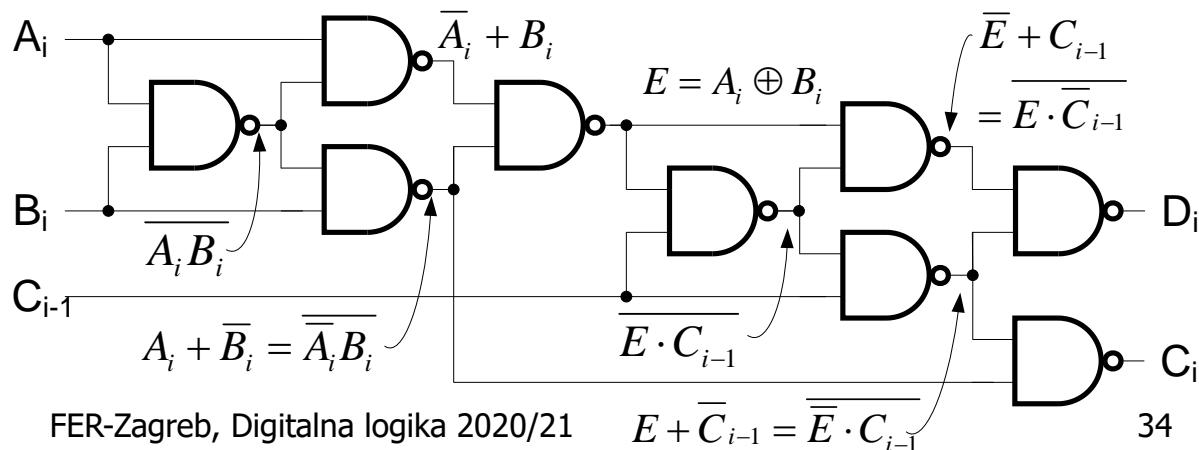
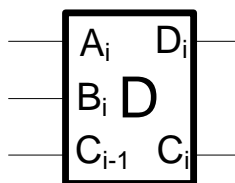
$$C_i = \sum (1,2,3,7)$$

$$= \bar{A}_i \bar{B}_i C_{i-1} + \bar{A}_i B_i \bar{C}_{i-1} + \bar{A}_i B_i C_{i-1} + A_i B_i C_{i-1}$$

$$= (\bar{A}_i \bar{B}_i + A_i B_i) \cdot C_{i-1} + \bar{A}_i B_i$$

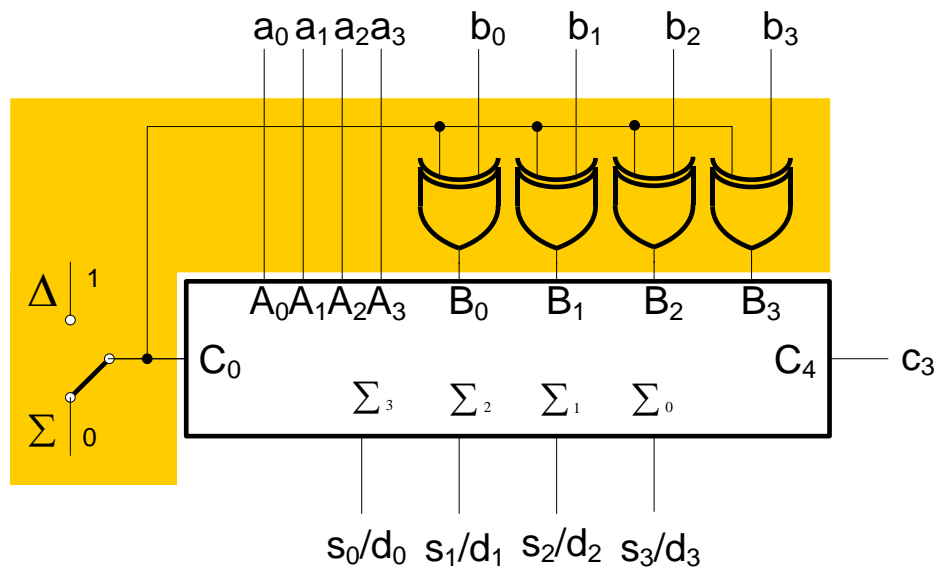
$$= \overline{A_i \oplus B_i} \cdot C_{i-1} + \bar{A}_i B_i$$

$$= (\bar{A}_i \oplus B_i) \cdot C_{i-1} + \bar{A}_i B_i$$

Binarno oduzimanje

- potpuno odbijalo *s dvojnim komplementom*
 \sim binarno zbrajalo + *dodatno sklopovlje*

$$c_0 = \begin{cases} 0 & \Sigma & a_3 a_2 a_1 a_0 + b_3 b_2 b_1 b_0 = s_3 s_2 s_1 s_0 \\ 1 & \Delta & a_3 a_2 a_1 a_0 - b_3 b_2 b_1 b_0 = d_3 d_2 d_1 d_0 \end{cases}$$

Binarno oduzimanje

- VHDL strukturni model potpunog odbijala s dvojnim komplementom:
 - generiranje *primjerka* parametrizirane komponente
~ utvrđivanje vrijednosti parametra n
naredbom **generic map**

```
library ieee;
use ieee.std_logic_1164.all;

entity ZbrajaloOduzimalo is
  port (a, b:      in std_logic_vector(3 downto 0);
        s:        out std_logic_vector(3 downto 0);
        operacija: in std_logic;
        cout:     out std_logic);
end ZbrajaloOduzimalo;

architecture strukturna of ZbrajaloOduzimalo is
  signal b_int: std_logic_vector(3 downto 0);
begin
  m: entity work.nBitZbrajalo generic map (n => 4)
    port map (a,b_int,operacija,s,cout);

  xorovi: for i in 0 to 3 generate
  begin
    b_int(i) <= b(i) xor operacija;
  end generate;
end strukturna;
```

FER-Zagreb, Digitalna logika 2020/21

Binarno oduzimanje

Zadatak: ostvariti sklop za oduzimanje u BCD kodu

- izvesti algoritam oduzimanja
- nacrtati sklop za oduzimanje BCD znamenki
- napisati VHDL ponašajni model sklopa
- napisati VHDL strukturni model sklopa

Sadržaj predavanja

- aritmetički sklopovi
- binarno zbrajalo
- zbrajanje u kodu
- binarno oduzimanje
- **binarno množenje**
- sklop za posmak

Binarno množenje

- sklopovska izvedba *sklopa za množenje* binarnih brojeva (*bez predznaka*)
~ implementacija Hornerove sheme kombinacijskim sklopovima;
npr. množenje 4-bitnih brojeva:

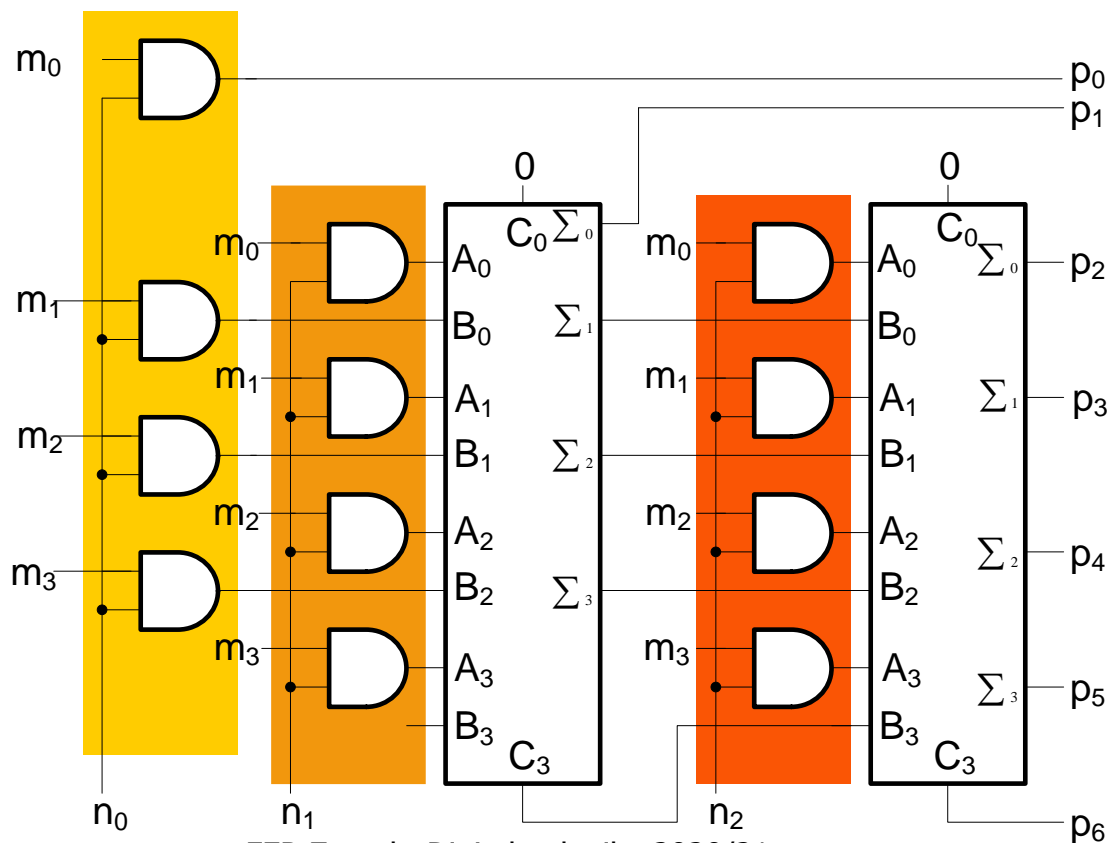
$$M \times N = ((M \cdot n_3 \cdot 2 + M \cdot n_2) \cdot 2 + M \cdot n_1) \cdot 2 + M \cdot n_0, n_i \in \{0,1\}$$

- posmak multiplikanda
~ niz *posmaknutih* zbrajala
- odabir posmaknutog multiplikanda
~ niz koincidentnih sklopova (sklopovi I)
- broj stupnjeva
~ broj bitova multiplikatora

Binarno množenje

Primjer: sklop za množenje binarnih brojeva bez predznaka (engl. unsigned array multiplier)

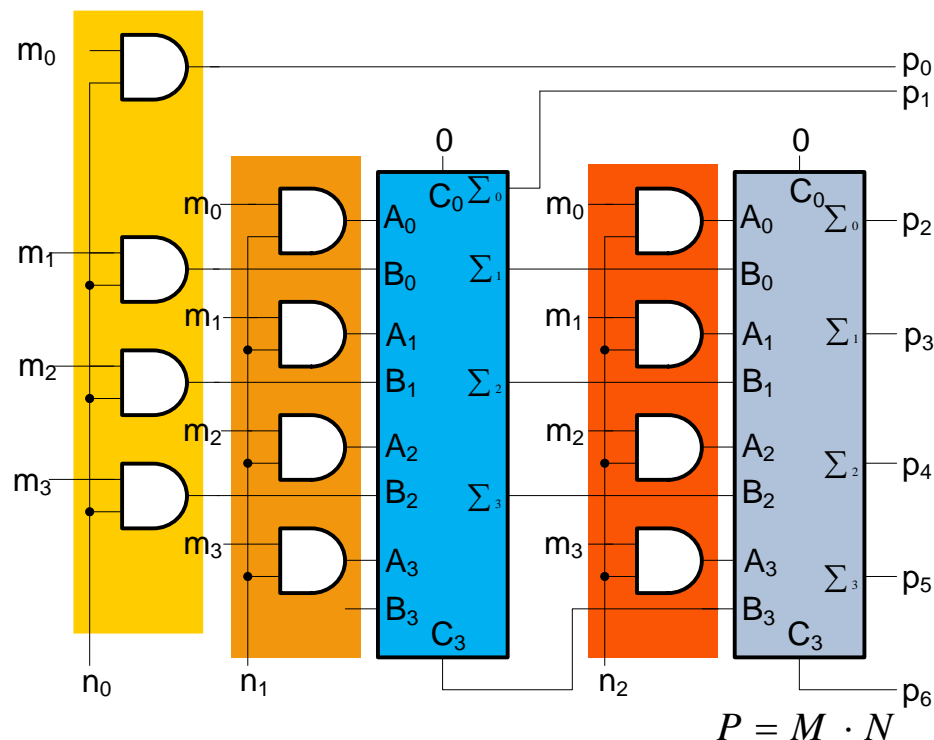
$$P = M \times N = (M \cdot n_2 \cdot 2 + M \cdot n_1) \cdot 2 + M \cdot n_0, n_i \in \{0,1\}$$

Binarno množenje

- sklop za množenje binarnih brojeva bez predznaka
 \sim pridruživanje operacija – razina sklopovlja:

$$m_3m_2m_1m_0 \times n_2n_1n_0 = p_6p_5p_4p_3p_2p_1p_0$$

$$1110 \times 101 = 1000110$$

			1	1	1	0	
		0	1	1	1		0
			0	0	0	0	
	0	0	1	1		1	
		1	1	1	0		
1	0	0	0	0	1	1	0
P_6	P_5	P_4	P_3	P_2	P_1	P_0	

Binarno množenje

Zadatak: nacrtati sklop za množenje binarnih brojeva
 $M \times N$:

- $M = m_3m_2m_1m_0$, $N = n_4n_3n_2n_1n_0$
- $M = m_7 \dots m_0$, $N = n_3n_2n_1n_0$

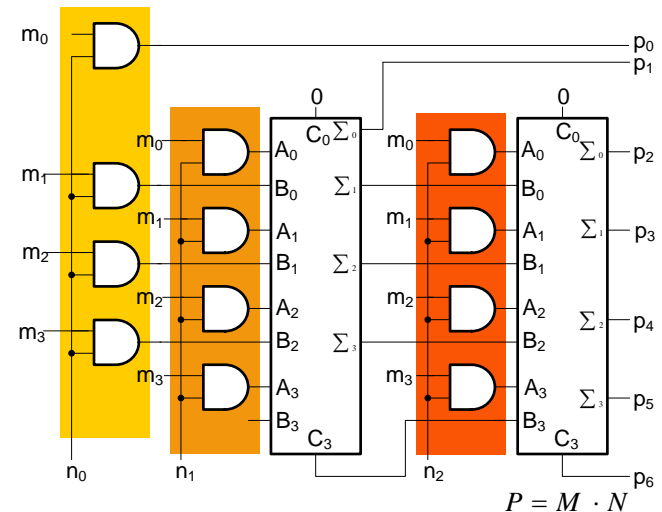
koristiti module 4-bitnih zbrajala

Binarno množenje

- VHDL *strukturni* model sklopa za množenje binarnih brojeva bez predznaka

$$M \times N = (M \cdot n_2 \cdot 2 + M \cdot n_1) \cdot 2 + M \cdot n_0, n_i \in \{0,1\}$$

```
library ieee;  
use ieee.std_logic_1164.all;  
  
entity Mnozilo4_3 is  
  port (m: in std_logic_vector(3 downto 0);  
        n: in std_logic_vector(2 downto 0);  
        p: out std_logic_vector(6 downto 0));  
end Mnozilo4_3;
```


Binarno množenje

architecture strukturna of Mnozilo4_3 is

```

signal pom1: std_logic_vector(4 downto 0);
signal pom2: std_logic_vector(3 downto 0);
signal pom3: std_logic_vector(4 downto 0);
signal pom4: std_logic_vector(3 downto 0);
signal pom5: std_logic_vector(4 downto 0);

```

begin

```

    prvi: for i in 0 to 3 generate

```

```

        begin

```

```

            pom1(i) <= m(i) and n(0);

```

```

        end generate;

```

```

    pom1(4) <= '0';

```

```

    p(0) <= pom1(0);

```

```

    drugi: for i in 0 to 3 generate

```

```

        begin

```

```

            pom2(i) <= m(i) and n(1);

```

```

        end generate;

```

```

    m1: entity work.nBitZbrajalo generic map (n => 4)

```

```

        port map (pom2, pom1(4 downto 1), '0', pom3(3 downto 0), pom3(4));

```

```

    p(1) <= pom3(0);

```

```

    treci: for i in 0 to 3 generate

```

```

        begin

```

```

            pom4(i) <= m(i) and n(2);

```

```

        end generate;

```

```

    m2: entity work.nBitZbrajalo generic map (n => 4)

```

```

        port map (pom4, pom3(4 downto 1), '0', pom5(3 downto 0), pom5(4));

```

```

    p(5 downto 2) <= pom5(3 downto 0);

```

```

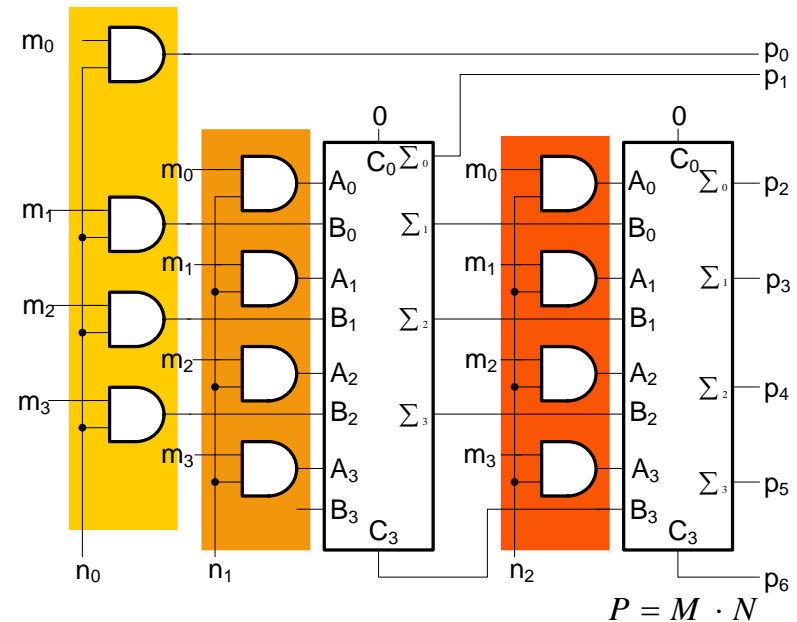
    p(6) <= pom5(4);

```

```

end strukturna;

```


Binarno množenje

Zadatak: napisati *parametrizirani* VHDL strukturni model sklopa za množenje m -bitnog broja M s n -bitnim brojem N (parametri m i n)

Binarno množenje

- porast broja bitova:
 - multiplikanda:
~ povećanje broja bitova zbrajala
 - multiplikatora:
~ povećanje broja stupnjeva

Binarno množenje

- sklopovi za množenje unutar ALU:
 - *iskoristiti binarno zbrajalo !!!*
~ uzastopno pribrajanje multiplikanda?
 - posebni (kombinacijski) sklop za množenje?
 - bolje
~ "upravljani posmak" multiplikanda +
pribrajanje parcijalnih produkata;
operacija se *odvija u vremenu*:
 - sporije od n -stupanjskog rješenja
(kombinacijskim sklopovima)
 - brže od uzastopnog pribrajanja multiplikanda
 - potreban *sklop za posmak*

Sadržaj predavanja

- aritmetički sklopovi
- binarno zbrajalo
- zbrajanje u kodu
- binarno oduzimanje
- binarno množenje
- **sklop za posmak**

Sklop za posmak

- vrste *posmaka* (engl. shift):
 - logički
 - ~ posmak cijelih brojeva *bez predznaka* ili uzorka bitova:
 - posmak udesno: umetanje 0 s lijeva
 - posmak ulijevo: umetanje 0 s desna
 - aritmetički
 - ~ posmak cijelih brojeva *s predznakom* (2-komplement):
 - posmak udesno: ponavljanje *najznačajnijeg bita* (bit predznaka) radi ispravne interpretacije posmaknutog broja (dijeljenje!)
 - posmak ulijevo: umetanje 0 s desna
 - kružni
 - ~ "rotiranje" bitovnog uzorka

Sklop za posmak

Primjer: posmak brojeva udesno

- posmak broja $F0_H = 11110000_2$
 - aritmetički: $11110000 \gg 2 \rightarrow 11111100$ (FC)
 - logički: $11110000 \gg 2 \rightarrow 00111100$ (3C)
- posmak broja $5050_H = 0101000001010000_2$
 - aritmetički:
 $0101000001010000 \gg 4 \rightarrow 0000010100000101$
 - logički: isto!
- posmak broja $BBCC_H = 1011101111001100_2$
 - aritmetički:
 $1011101111001100 \gg 4 \rightarrow 1111101110111100$
 - logički:
 $1011101111001100 \gg 4 \rightarrow 0000101110111100$

Sklop za posmak

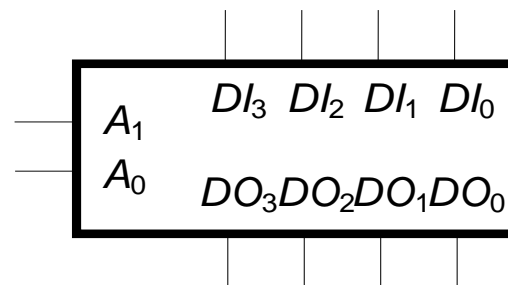
- *sklop za posmak* (engl. shifter):
 - direktno djelovanje na podatak u registru:
 - poseban tip *registra* ~ sekvencijski sklop
 - posmak se odvija *u vremenu*
 - (posebni) kombinacijski sklop:
 - posmak se ostvaruje iteriranjem sklopova
 - princip: *mreža* multipleksora

Sklop za posmak

Primjer: 4-bitni sklop za kružni posmak

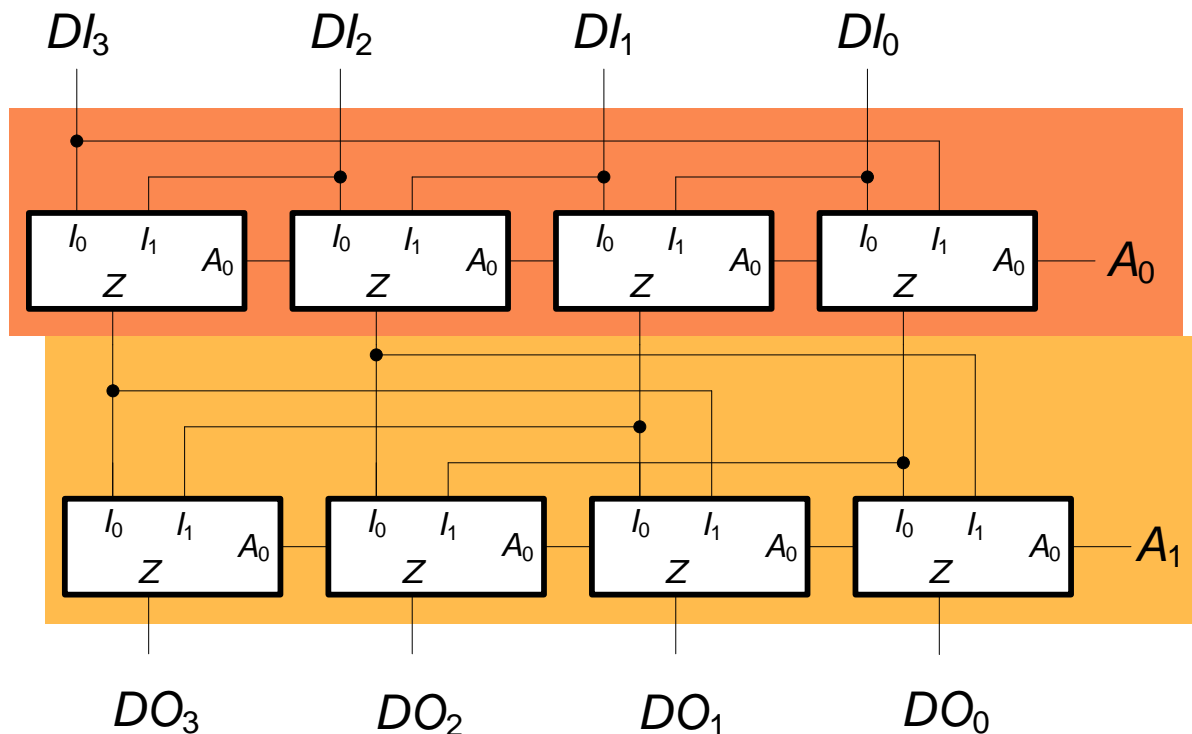
- posmak u smjeru viših težina
~ posmak *ulijevo*
- posmak *udesno* za k mjesta
~ posmak ulijevo za $(n - k)$ mjesta,
 n : broj bitova riječi

i	A ₁	A ₀	DO ₃	DO ₂	DO ₁	DO ₀
0	0	0	DI ₃	DI ₂	DI ₁	DI ₀
1	0	1	DI ₂	DI ₁	DI ₀	DI ₃
2	1	0	DI ₁	DI ₀	DI ₃	DI ₂
3	1	1	DI ₀	DI ₃	DI ₂	DI ₁

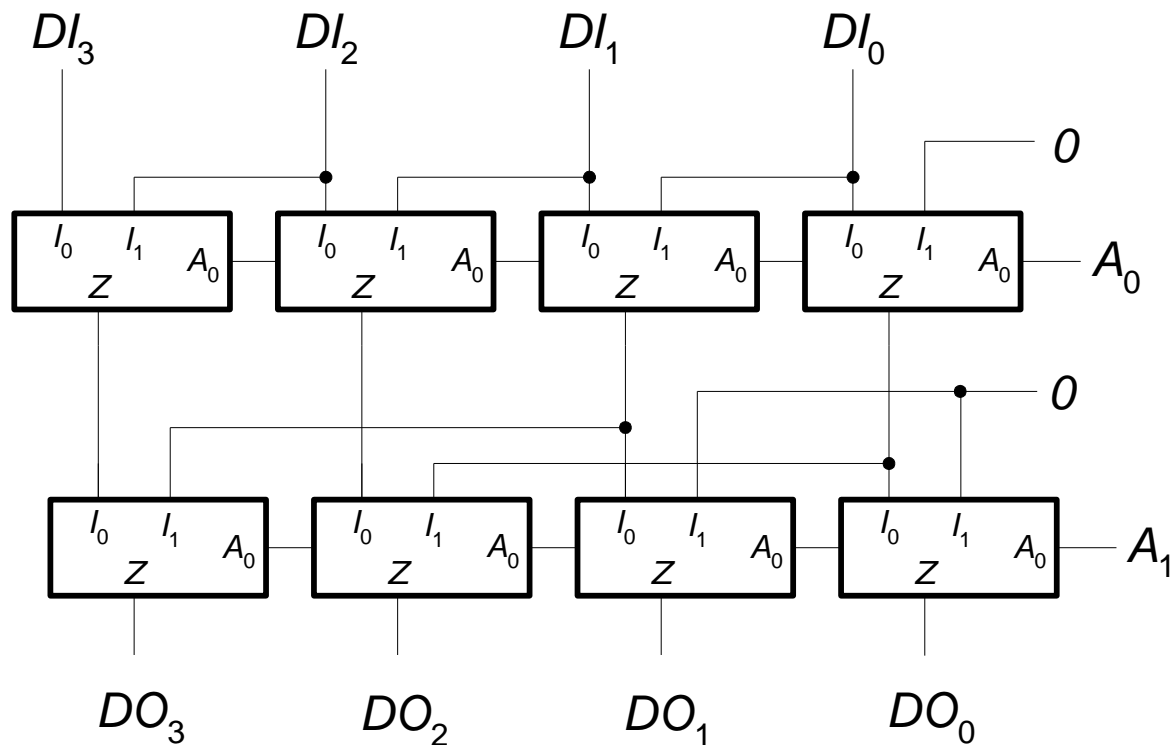
Sklop za posmak

- izvedba sklopa za kružni posmak:
 - prva razina (A_0)
~ posmak ulijevo za *jedno* mjesto ($A_0 = 1$)
 - druga razina (A_1)
~ posmak ulijevo za *dva* mjesta ($A_1 = 1$)

Sklop za posmak

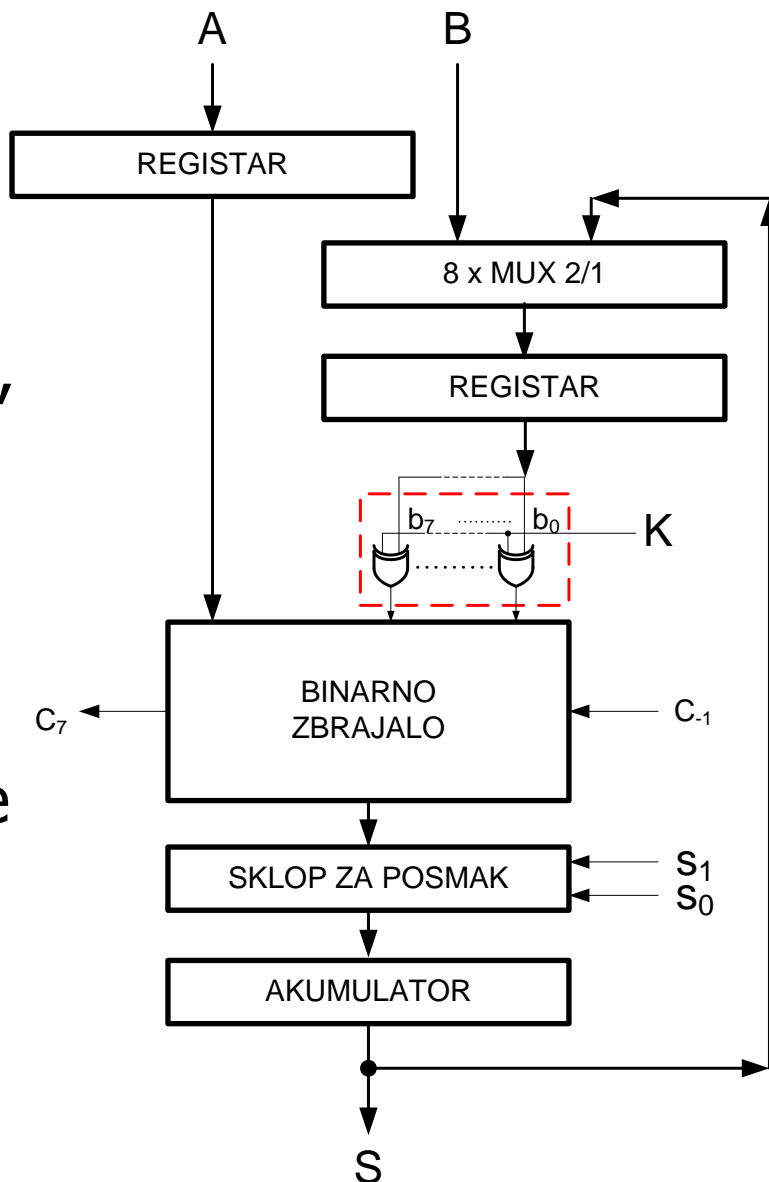
- sklop za posmak *ulijevo*:
 - nema "povratne veze" na rubovima sklopa
 - s desna umetati 0
 - posmak za 1, 2 ili 3 mjesta

Aritmetičko-logička jedinica

Primjer: primitivna 8-bitni ALU

- *akumulator* pohranjuje međurezultate računanja
- za $K = 0$ obavlja se zbrajanje, a za $K = 1$ oduzimanje (uz $C_{-1} = 1$)
- sklop za posmak omogućuje množenje/dijeljenje
- ulazni MUX 2/1 za omogućuje odabir novog operanda B ili ponavljanje operacije

Sklop za posmak

Zadaci:

- napisati VHDL *strukturni* model sklopa za posmak ulijevo (uputa: pročitati str. 322-327 u knjizi Peruško, Glavinić: *Digitalni sustavi*)
- nacrtati 4-bitni sklop za posmak udesno za 1 do 3 mjesta; sklop ostvaruje logički / aritmetički posmak
- napisati VHDL *strukturni* model sklopa za posmak udesno
- nacrtati 4-bitni sklop za posmak koji ostvaruje:
 - posmak ulijevo za jedno mjesto
 - posmak udesno za jedno mjesto
 - bez posmaka
 - postavljanje konstante 0000(uputa: koristiti multipleksore 4/1)

U. Peruško, V. Glavinić: *Digitalni sustavi*, Poglavlje 7: Standardni kombinacijski moduli. Poglavlje 8: Postupak projektiranja s osvrtom na jezik VHDL.

- binarno zbrajalo: str. 287-294
- binarno množenje: str. 295-296
- sklop za posmak: str. 322-327

Zadaci za vježbu (1)

U. Peruško, V. Glavinić: *Digitalni sustavi*, Poglavlje 7:
Standardni kombinacijski moduli.

- binarno zbrajalo: 7.35-7.37, 7.48-7.50, 7.53
- zbrajanje u kodu: 7.38, 7.42, 7.45, 7.52,
- binarno oduzimanje: 7.39, 7.40, 7.41
- binarno množenje: 7.43, 7.44, 7.51

Zadaci za vježbu (2)

M. Čupić: *Digitalna elektronika i digitalna logika.*
Zbirka riješenih zadataka, Cjelina 8: Digitalna aritmetika.

- binarno zbrajalo:
 - riješeni zadaci: 6.12, 8.7, 8.15, 8.16, 8.17, 8.19, 8.21-8.25
 - zadaci za vježbu: 6 (VHDL)
- zbrajanje u kodu:
 - riješeni zadaci: 8.8, 8.13, 8.14
 - zadaci za vježbu: 9-12
- binarno oduzimanje:
 - riješeni zadaci: 8.10-8.12, 8.18
 - zadaci za vježbu: 1-5, 13-14
- binarno množenje:
 - riješeni zadaci: 8.20, 8.23,
 - zadaci za vježbu: 1-5, 13-14